

Стилістичні особливості частин мови — 2

Стилістично забарвлені варіанти форм дієслів

(розмовне мовлення, художня література)

- інфінітив на **-ть**: *шукать, співають, робить*;
- 1 ос. мн. теп. часу на **-им, -ем**: *бачим, берем*;
- 3 ос. одн. теп. часу на **-а**: *співа, вигляда*.

Синонімія особових форм дієслова

- одна особа замість іншої:
Ідеш, і слухаєш, і чуєш рідну землю, що годує тебе не тільки хлібом і медом, а й думками, піснями і звичаями, і не тільки годує й ростить, а й прийме колись до свого матернього лона, як прийняла прадідів твоїх і діда під яблуною (О. Довженко). → 2 ос. одн. абстрактніша порівняно з 1 особою; узагальнений характер; атмосфера інтимної довірливості, переживання досвіду автора як власного.
Списуєш контрольну в сусіда? Списуй, списуй, хитрун. **Він думає**, що всіх **обдурить**, що так собі краще **робить**. → Заміна 2 особи однини 3 особою (незадоволення поведінкою чи вчинками; несхвалення).
- число замість числа:
А й до мене Ганна Антонівна дітей вчили, — років знову двадцять ще до мене (Ю. Яновський).
- один час замість іншого:
 1. Форми теперішнього часу зі значенням позачасовості створюють нейтральний тон викладу в науковому стилі:
Світовий океан **займає** величезні простори земної поверхні. У ньому, як і в прісних водоймах, **живуть** рослинні організми-водорості. Маючи у своїх клітинах хлорофіл й інші фотосинтетичні пігменти, вони в процесі фотосинтезу **утворюють і нагромаджують** багато речовин, **збагачують** водне середовище киснем (З журналу).
 2. Майбутній час для визначення певних характеристик у розмовному стилі:
Звідси до того села **буде** кілометрів сім.
А звідки ви **будете**? (З народних уст).

3. «Близьке майбутнє» передають формами теперішнього або минулого часу:

Завтра я **їду** на море.

Виходячи, вона промовила: «Я **пішла**».

4. Теперішній час замість минулого

Іду я нещодавно по місту й **бачу** дивне оголошення.

- один спосіб замість іншого:

1. Умовний спосіб замість наказового = більш м'яке прохання:
Чи **не принесли б** ви мені склянку води?

2. Інфінітив замість наказового способу = посилення наказу:

Стояти струнко!

Нікому **не рухатися!**

Стилістичні особливості прислівників

- розширення виражальних засобів;
- нові елементи значень;
- засіб образотворення:
 - Сумно, весело.
 - Нудно, цікаво.
 - Активно, пасивно.
 - Страшно, спокійно.
 - Боязко, впевнено.
 - Завзято, сумлінно.
 - Нестерпно довго.
 - Як на подив швидко...
 - Все! Тепер додому! (С. Самсоненко).

Морфологічні синоніми: у той час – тоді; у той самий час – водночас; у всіх місцях – усюди, повсюди; найближчим часом – незабаром тощо.

Стилістичні особливості сполучників

- стилістично нейтральні: *і, та, щоб, або, коли* тощо;
- властиві розмовному й художньому стилям: *немов, неначе, буцім, немовбито, аби* й інші;
- книжні: *оскільки, не тільки, а й; унаслідок того, що* й подібні;
- застарілі: *заки (= поки), коби (= якби), прецінь (= але), позаяк (= тому, що; через те, що)* тощо.

Стилістичні особливості прийменників

- ділове мовлення: *внаслідок, у зв'язку з, згідно з, відповідно до* й подібні;
- розмовне й художнє мовлення: *проміж, побіч, насупроти, попри* тощо.

Стилістичні особливості часток

- надають висловлюванню додаткових відтінків: *Що ж Ви зробили?* — частка ж конкретизує запитання, що спонукає до конкретнішої відповіді, передає більше, ніж звичайно, зацікавлення щодо неї;
- **казна-, хтозна-:** уживають переважно в розмовно-побутовому мовленні (не характерні для офіційно-ділового стилю).

Стилістичні особливості вигуків

- властивий розмовному та художньому стилям;
- не характерний для власне офіційних і наукових текстів (крім вигуків зі сфери мовного етикету).

Практичні завдання

1. Знайдіть і прокоментуйте вживання одних форм дієслів замість інших у поданих уривках.

I. Тільки й дишемо, було, як наїде гостей-панічів і трохи забуде про нас панночка (Марко Вовчок).

II. У чому тільки не зустрінеш учасників подорожі на цій спільній для всіх палубі: у шортах і джинсах, у міні й у максі, у чернечих сутанах і в чудернацьких спортивних кацавейках, розмальованих пальмами й іншою тропічною рослинністю! І ні про кого не скажеш, що він порушує етикет, кожному його вбрання пасує до статури (О. Гончар).

III. — Добре, що я такий — що обіщав, те й зроблю. Ну, не дай я тобі приданого, — що тоді, га? (Т. Шевченко).

IV. А дощ хлющить. Ні провітку. Мокряччя. Хитає бій, як чорні терези. І вороння вже аж хрипить, не кряче. Ні шанця врий. Ні хліба підвези (Л. Костенко).

V. — Як ми себе почуваємо? Добре? Я так і думала. — Поліна Іванівна підвела на Настю очі: — Ну, чого мовчите? Погано спали? (Л. Романчук).

(Завдання з посібника **Авраменко О., Чукіна В., Стилістика сучасної української мови. 10–11 класи, Грамота, 2008. 256 с.**)

2. Прочитайте текст. Проаналізуйте стилістичну роль прислівників.

Місячна ніч

Не хотілося іти додому. Повний, виточений по краях місяць спокійно котився вгорі над майданом. В сріблясто-зеленому потоці, що без угаву лився навскіз згори, потонував майдан, доми, липи. Кость проминув гіллясті липи, що оточили соборний цвинтар, і навмання пішов Старокиївською вулицею.

Була пізня година. Вулиця розляглась перед очима порожня, і тільки десь удалині глухо і ледаче гавкав чийсь собака. Кость хоче спокою. Місяць ллятиме й далі срібну зливу, а знайома порожня вулиця розкаже Костеві багато-багато. Кость слухатиме її простеньке оповідання. Збоку

глянути, де смішно, але, кінець кінцем, кожній людині вільно на самоті робити собі те, що дає їй втіху і радість (Б. Антоненко-Давидович).

Знайдіть відповіді на запитання. За потреби, використовуйте словники / інтернет.

Чи можна ту саму людину посадити *обабіч дідуся* чи *обабіч дороги*?
Чому?

1. Як правильно: *ходити по хліб* чи *за хлібом*?
2. Ми живемо *в Україні* чи *на Україні*?
3. Чи тотожні вигуки *вау!* й *овва!*?
4. Доберіть синоніми до сполучників *заки, коби, прецінь, буцім*.
5. Який варіант є правильним: *такий же* чи *такий самий*?

Рекомендовані джерела

1. О. Авраменко, В. Чукіна. Стилїстика сучасної української мови. 10–11 класи. 2008
2. П. Дудик. Стилїстика української мови. 2005
3. О. Заболотний, В. Заболотний. Українська мова: (рівень стандарту): підруч. для 11-го кл. закл. заг. серед. освіти. 2019
4. О. Пономарів. Стилїстика сучасної української мови. 2000